ARKTINEN MAISEMA REPRESENTAATION JA KOKEMUKSEN RAJOILLA

Chenru Xue (2025) *The Dynamics of Space, Place and Landscape: Understanding the Arctic Landscape from a Lacanian Perspective*. Turku: Turun yliopisto. 178 s.

The Dynamics of Space, Place and Landscape tarkastelee arktista maisemaa visuaalisen kulttuurin, kulttuurimaantieteen ja psykoanalyyttisen teorian risteyskohdassa. Chenru Xuen väitöskirjan keskeisenä tavoitteena on kehittää käsitteellinen kehys, joka liikkuisi representatiivisten ja ei-representatiivisten lähestymistapojen välillä. Tutkimus osallistuu siten keskusteluun siitä, ymmärretäänkö maisema kulttuurisesti tuotettuna representaationa vai kehollisesti ja affektiivisesti koettuna ympäristönä. Xue ehdottaa, että näiden lähestymistapojen vastakkainasettelu voidaan purkaa Lacanin *symbolisen*, *imaginaarisen* ja *reaalisen* käsitteiden avulla.

Väitöskirja hyödyntää monipuolista aineistoa, joka koostuu arktisen alueen representaatioista erilaisissa nykykulttuurin visuaalisissa medioissa ja käytännöissä. Aineistoihin kuuluvat muun muassa dokumenttielokuvat, uutisvalokuvat, kansallispuistoihin liittyvät kokemukset ja videopelit. Näiden kautta Xue tarkastelee, miten arktista maisemaa tuotetaan kulttuurisesti ja millaiset ideologiset, poliittiset ja diskursiiviset rakenteet ohjaavat sen esittämistä ja kokemista. Aineistoja ei käsitellä vain kuvallisina representaatioina vaan myös käytäntöinä ja tilallisina kokemuksina, joissa visuaalisuus, affektiivisuus ja materiaalinen ympäristö limittyvät toisiinsa.

Väitöskirja asemoituu eksplisiittisesti maisemantutkimuksen ja visuaalisen kulttuurin perinteisiin, joissa maisema on nähty paitsi fyysisenä ympäristönä myös kulttuurisena katsomisen tapana. Xue käy läpi erityisesti kulttuurimaantieteen niin sanotun kulttuurisen käänteen jälkeisiä keskusteluja, joissa visuaalisuudesta tuli keskeinen tapa ymmärtää maiseman rakentumista. Samalla tutkimus osallistuu ei-representaatioteorioiden piirissä käytyyn kritiikkiin, jossa maiseman kokemuksellisia, kehollisia ja affektiivisia ulottuvuuksia on pyritty nostamaan visuaalisten representaatioiden rinnalle. Xuen argumentti on, ettei kumpikaan lähestymistapa yksin riitä tavoittamaan arktisen maiseman monimutkaisuutta.

Metodien ja aineistojen kirjo

Väitöskirja koostuu neljästä artikkelista, joita yhdistää kiinnostus arktisen maiseman kulttuuriseen tuotantoon eri medioissa ja käytännöissä. Ensimmäisessä artikkelissa tarkastellaan kiinalaisia arktisia dokumenttielokuvia ja analysoidaan, miten arktinen maisema rakentuu niissä osaksi Kiinan geopoliittista itseymmärrystä. Xue osoittaa, kuinka dokumenttien visuaaliset ratkaisut yhdistävät arktisen ympäristön kiinalaiseen *shanshui*-estetiikkaan ja tuottavat samalla mielikuvaa Kiinasta legitiiminä arktisena toimijana. Tässä yhteydessä tutkimus havainnollistaa erityisen hyvin, kuinka maisema toimii ideologisena välineenä.

Toisessa artikkelissa Xue nojaa ”anti-maiseman” käsitteeseen analysoidessaan arktisen ympäristön ristiriitaisia ja hajoavia tilallisia muotoja. Käsite viittaa tilanteisiin, joissa maiseman yhtenäinen visuaalinen järjestys murtuu

esimerkiksi teollisuuden, ympäristötuhojen tai historiallisten jännitteiden seurauksena. Tämä on väitöskirjan teoreettisin artikkeli, sillä siinä Lacanin reaalin käsite tulee konkreettisesti näkyväksi: arktinen ympäristö näyttäytyy materiaalisen vastuksen ja hallitsemattomuuden tilana, joka ei koskaan täysin taivu symboliseen järjestykseen.

Kolmannessa artikkelissa huomio siirtyy matkailuun ja kokemuksellisuuteen Pyhä-Luoston kansallispuistossa. Xue vertailee kansainvälisten ja kotimaisten matkailijoiden kokemuksia ja osoittaa, että arktinen maisema rakentuu eri tavoin riippuen kulttuurisista odotuksista ja institutionaalisista kehyksistä. Kansainväliset vierailijat näyttävät kiinnittyvän voimakkaammin stereotyyppisiin mielikuviin arktisuudesta, kun taas suomalaisille kävijöille maisema linkittyy kansallisiin muistoihin ja alueelliseen identiteettiin. Artikkeli havainnollistaa onnistuneesti, kuinka kokemuksellisuus ei koskaan ole täysin ”välitöntä” vaan rakentuu sosiaalisten ja kulttuuristen rakenteiden kautta.

Neljäs artikkeli tarkastelee arktista maisemaa videopeleissä yhdistäen pelitutkimuksen ja maisemantutkimuksen. Xue analysoi, miten historiallinen autenttisuus rakentuu peleissä paitsi visuaalisten representaatioiden myös pelaajan toiminnan, liikkeen ja affektiivisen osallistumisen kautta. Maisema ei tällöin ole pelkkä katsomisen kohde vaan interaktiivinen tila, joka syntyy suhteessa pelaajan toimintaan.

Tutkimuksen teoreettinen kunnianhimo näkyy erityisesti siinä, miten Lacanin psykoanalyyttistä kolmijakoa sovelletaan maisemantutkimukseen. Xue käyttää Lacanin käsitteistöä välineenä, jonka avulla hän tarkastelee maiseman merkitysten, kokemusten ja materiaalisuuden välistä dynamiikkaa. Symbolinen viittaa tutkimuksessa niihin institutionaalisiin ja diskursiivisiin rakenteisiin, joiden kautta arktista aluetta hallitaan ja merkityksellistetään. Imaginaarinen puolestaan liittyy visuaalisiin ja affektiivisiin mielikuviin, joiden kautta arktinen näyttäytyy esimerkiksi eksoottisena, subliimeina tai geopoliittisesti strategisena tilana. Reaalinen tarkoittaa sitä maiseman ulottuvuutta, joka pakenee representaatioita ja häiritsee symbolisten järjestysten vakautta.

Väitöskirjan yksi keskeisistä vahvuuksista on sen selvästi monimetodinen ja moniaineistoinen ote. Xue ei rajaa arktisen maiseman tarkastelua yhteen mediaan, aineistotyyppiin tai tutkimusperinteeseen vaan rakentaa kokonaisuuden, jossa dokumenttielokuvat, visuaaliset representaatiot, matkailukokemukset ja videopelit muodostavat toisiaan täydentävän tutkimuskentän. Tämä laaja aineistollinen kirjo tukee tutkimuksen keskeistä argumenttia siitä, että maisema ei ole yksittäinen objekti tai representaatio vaan eri käytäntöjen, kokemusten ja merkitysjärjestelmien kautta jatkuvasti muotoutuva prosessi.

Samalla väitöskirja on teoreettisesti poikkeuksellisen kerroksellinen. Artikkeleissa liikkuu rinnakkain visuaalisen kulttuurin tutkimus, kulttuurimaantiede, ei-representaatioteoriat, fenomenologiset lähestymistavat, pelitutkimus ja psykoanalyyttinen teoria. Tämä tekee kokonaisuudesta kunnianhimoisen mutta myös paikoin fragmentaarisen. Eri artikkeleiden teoriaperinteet eivät sulaudu yhtenäiseksi lähestymistavaksi vaan pikemminkin muodostavat eräänlaisen dialogisen tulokulman, jossa eri näkökulmat painottuvat aineiston mukaan eri tavoin. Toisaalta juuri tämä heterogeenisyys heijastaa tutkimuksen keskeistä pyrkimystä purkaa yksinkertaistavia vastakkainasetteluja representaation ja kokemuksen, visuaalisuuden ja materiaalisuuden sekä diskurssin ja affektin välillä.

Monimetodisuus toimii tutkimuksessa ennen kaikkea keinona lähestyä arktista maisemaa ilmiönä, joka ylittää yksittäisten tutkimusmenetelmien rajat. Visuaalinen analyysi, diskursiivinen tulkinta ja kokemuksellisten ulottuvuuksien tarkastelu täydentävät toisiaan, vaikka niiden välinen tasapaino vaihtelee artikkeleittain. Tämä tekee näkyväksi arktisen maiseman monitasoisuuden: kyse ei ole vain siitä, miten arktista kuvataan, vaan myös siitä, miten sitä koetaan, käytetään, muistetaan ja pelillistetään eri kulttuurisissa yhteyksissä.

Samalla väitöskirjan vahva käsitteellinen painotus muodostuu myös sen keskeiseksi haasteeksi. Varsinaisista väitöskirjaan sisältyvistä artikkeleista kahdessa käytetään ja kehitetään Lacanin psykoanalyyttistä käsitteistöä, vaikka kokoomaluvussa teoria on hallitseva. Paikoin empiirinen aineisto jää alisteiseksi teoreettiselle argumentaatiolle. Erityisesti arktisen alueen sosiaalinen ja poliittinen moninaisuus olisi voinut saada enemmän tilaa.

Vaikka tutkimus käsittelee valtasuhteita ja ylirajaisia geopoliittisia representaatioita, alkuperäiskansojen näkökulmat jäävät verrattain vähälle huomiolle. Lisäksi Lacanin käsitteistö tekee tekstistä ajoittain raskasta ja vaikeuttaa sen lähestyttävyyttä.

Kokonaisuutena Xuen väitöskirja on kuitenkin omaperäinen kontribuutio visuaalisen kulttuurin keskusteluihin. Se osoittaa vakuuttavasti, että arktinen maisema ei ole vain maantieteellinen alue tai kuvallinen representaatio vaan jatkuvasti neuvoteltu prosessi, jossa materiaalisuus, valta, kokemus ja mielikuvat kietoutuvat toisiinsa. Tutkimus tarjoaa hyödyllisiä käsitteellisiä välineitä paitsi arktisen kuvaston myös laajemmin ympäristöjen, tilallisuuden ja visuaalisuuden tutkimukseen.

Heidi Mikkola
FT, tutkijatohtori, viestintätieteet, Vaasan yliopisto